

Utbildningsdepartementet

Enheten för studiefinansiering och vuxenutbildning

Kerstin Molander

Telefon 08-4051794

kerstin.molander@education.ministry.se

STOCKHOLMS STAD	
Kommunstyrelsen	
KF/KS Kansli	
Ink.	2009-07-02
Dnr:	001-1515/2009
Till:	R IV

Betänkandet Staten och imamerna. Religion, Integration, autonomi (SOU 2009:52)

Härmed remitteras Imamutbildningsutredningens betänkande Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi (SOU 2009:52).

Remissinstanser:

1. Riksdagens ombudsmän (JO)
2. Riksrevisionen
3. Rikspolisstyrelsen
4. Kriminalvården
5. Migrationsverket
6. Socialstyrelsen
7. Ekonomistyrningsverket
8. Länsstyrelsen i Stockholms län
9. Statskontoret
10. Statens skolverk
11. Statens skolinspektion
12. Internationella programkontoret för utbildningsområdet
13. Högskoleverket
14. Verket för högskoleservice
15. Uppsala universitet
16. Lunds universitet
17. Stockholms universitet
18. Umeå universitet
19. Örebro universitet
20. Försvarshögskolan
21. Södertörns högskola
22. Centrala studiestödsnämnden
23. Diskrimineringsombudsmannen

24. Nämnden för statligt stöd till trossamfund
25. Arbetsförmedlingen
26. Arbetsmiljöverket
27. Botkyrka kommun
28. Göteborgs kommun
29. Jönköpings kommun
30. Karlskrona kommun
31. Landskrona kommun
32. Linköpings kommun
33. Malmö kommun
34. Stockholms kommun
35. Umeå kommun
36. Region Skåne
37. Bosniska islamiska samarbetsrådet
38. Ersta Sköndal Högskola AB
39. Folkbildningsförbundet
40. Folkbildningsrådet
41. Förenade Islamiska Församlingar i Sverige
42. Islamiska kulturcenterunionen i Sverige
43. Islamiska shiasamfunden i Sverige
44. Johannelunds teologiska högskola
45. Judiska Centralrådet
46. Landsorganisationen i Sverige (LO)
47. Lärarförbundet
48. Lärarnas Riksförbund
49. Riksförbundet Internationella Föreningen för
Invandrarkvinnor (RIFFI)
50. Riksförbundet Vuxenutbildning i samverkan (VIS)
51. Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige (SIOS)
52. Stiftelsen Sjöviks Folkhögskola
53. Studieförbundet Ibn Rushd
54. Svenska islamiska församlingarna
55. Svenska kyrkan
56. Svenskt Näringsliv
57. Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO)
58. Sveriges Buddhistiska Samarbetsråd
59. Sveriges Kommuner och Landsting
60. Sveriges kristna Råd
61. Sveriges Muslimska Förbund
62. Sveriges Skolledarförbund
63. Teologiska högskolan Stockholm
64. Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)
65. Örebro teologiska högskola

Remissvaren i 4 exemplar (1 original) ska vara inkomna till
Utbildningsdepartementet senast den 2 november 2009.

Remissvaren ska även översändas i elektronisk form (word-format) till
ingegerd.levin@education.ministry.se med hänvisning till diarienummer
U2009/3749/SV.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller
materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En
myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att
redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker
det att svaret ger besked om detta.

För andra remissinstanser innebär remissen en inbjudan att lämna
synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens
publikation om att svara på remisser. Publikationen kan beställas från
Regeringskansliet, Information Rosenbad, 103 33 Stockholm eller
hämtas från nätet: www.regeringen.se

Claes Mårtensson
Rättschef

Kopia till
Fritzes kundservice, 106 47 Stockholm
Riksdagens utredningstjänst

Staten och imamerna

Religion, integration, autonomi

Betänkande av Imamutbildningsutredningen

Stockholm 2009

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2009:52

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice

OMSLAGSBILD

Bilden är hämtad från fasaden till Centralposthuset (1904), Mäster Samuelsgatan 70, Stockholm, som är ritad av arkitekt Ferdinand Boberg (1860-1946).
Den föreställer en tugra, kalligrafiskt monogram/sigill för turkiska härskare under det Osmanska imperiet. Den avbildade tugran tillhörde förmodligen Sultan Abdülhamid II, som regerade från den 31 augusti 1876 till den 27 april 1909.

Det var i Centralposthuset som Imamutbildningsutredningen höll sin stora hearing med svenska imamer den 26 mars 2009.

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2009

ISBN 978-91-38-23221-7
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Lars Leijonborg

Regeringen beslutade den 22 maj 2008 att bemyndiga statsrådet Lars Leijonborg att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att kartlägga och analysera behov av utbildning för imamer i Sverige (dir. 2008:66).

Med stöd av bemyndigandet förordnades Erik Amnå, professor i statskunskap vid Örebro universitet, som särskild utredare.

Utredningen har antagit namnet Imamutbildningsutredningen.

Den 19 augusti 2008 förordnades följande personer att ingå som experter i utredningen: departementssekreteraren Mari Granath Lagercrantz, kanslirådet Göran Lindqvist och departementssekreteraren Kerstin Molander.

Följande personer har ingått i utredningens referensgrupp: utredaren Hedda Gunneng, Högskoleverket; generalsekreteraren Jan-Erik Levy, Nämnden för statligt stöd till trossamfund, SST; samt generalsekreteraren Britten Månsson-Wallin, Folkbildningsrådet.

Den 1 september 2008 anställdes fil. dr Pia Brundin och docent Göran Larsson som sekreterare i utredningen.

Imamutbildningsutredningen överlämnar härmed betänkandet *Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi* (SOU 2009:52). Utredningens uppdrag är därmed slutfört.

Stockholm den 1 juni 2009

Erik Amnå

/Pia Brundin
Göran Larsson

Innehåll

Förkortningar	9
Sammanfattning	11
1 Utredningen	15
1.1 Huvudfrågor.....	16
1.2 Avgränsningar	16
1.3 Utredningsarbetet.....	17
1.4 Disposition.....	20
2 Ett Sverige i förändring	21
3 Imamerna	25
3.1 Islam och muslimer i Sverige.....	25
3.2 Vem är imam?.....	28
3.3 Hur blir man imam?.....	29
3.4 Imamers roller i församlings- och samhällsliv.....	32
3.5 Hur många imamer finns det i Sverige?.....	36
3.6 Enkätundersökningen.....	38
3.6.1 Vilka är imamer i Sverige?	39
3.6.2 Synpunkter på en svensk imamutbildning	45
3.7 Dialogerna	48
3.8 Sammanfattande diskussion	50

4	Utbildningen	55
4.1	Undervisning i svenska för invandrare, Sfi.....	55
4.2	Annan svenskundervisning vid högskolor.....	60
4.3	Folkbildningen.....	61
4.4	Högskolor och universitet.....	64
4.4.1	Svenska kyrkan.....	66
4.4.2	Frikyrkosamfundet.....	68
4.5	Utbildning för religiösa ledare inom andra samfund.....	70
4.6	Statligt stöd till religiös ledarutbildning.....	71
4.7	Interreligiös ledarutbildning – ett norskt exempel.....	74
4.8	Europeiska modeller.....	75
4.9	Sammanfattande diskussion.....	78
5	Överväganden	81
5.1	Integrationspolitik.....	81
5.2	Religionspolitik.....	85
5.2.1	Nya relationer mellan staten och Svenska kyrkan.....	86
5.2.2	Trossamfundens autonomi.....	88
5.2.3	Individens rätt att tillhöra och avstå från en religion.....	91
5.2.4	Religionsfriheten som en mänsklig rättighet.....	94
5.2.5	FN-konventioner och -deklarationer.....	95
5.3	Sammanfattande principiella riktmärken.....	97

6	Förslaget	101
6.1	Utredningens förslag	102
6.1.1	Att göra något särskilt.....	102
6.1.2	Att förbättra det som redan görs.....	104
6.1.3	Kostnads- och konsekvensanalys	109

Bilagor

<i>Bilaga 1</i>	Kommittédirektiv dir. 2008:66.....	111
<i>Bilaga 2</i>	Enkät med foljebrev.....	117
<i>Bilaga 3</i>	Möten 2008/2009.....	123
<i>Bilaga 4</i>	Imamutbildningar – en europeisk utblick	125

Förkortningar

a.a.	Angivet arbetet
EKMR	Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter
FIFS	Förenade islamiska församlingar i Europa
IKUS	Islamiska kulturcenterunionen
IS	Islamiska samarbetsrådet
ISS	Islamiska shiasamfundet i Sverige
NAV	Nämnden för andlig vård i kriminalvården
OÖKER	Ortodoxa och österländska kyrkors ekonomiska råd
RF	Regeringsformen
Sfi	Svenska för invandrare
Sfx	Yrkesinriktade Sfi-utbildningar
SMF	Sveriges muslimska förbund
SIF	Svenska islamiska församlingar
SST	Nämnden för statligt stöd till trossamfund

Sammanfattning

Sverige förändras. Var femte svensk är antingen själv född utomlands, eller har åtminstone en förälder som är född utomlands. Fler än två hundra språkgrupper finns nu företrädna i Sverige.

En växande andel av de som bor i Sverige har en muslimsk kulturell bakgrund och identitet. För sextio år sedan bildades den första muslimska församlingen i Sverige. I och med 1960-talets arbetskraftsinvandring och de följande årtiondenas flyktingpolitik växte antalet muslimer kraftigt. Precis som för andra med religiös bakgrund är en del muslimer aktivt troende och bekännande, medan andra har en mer sekulär samhällssyn, livstolkning och livsstil. På samma sätt som gällt och alltjämt gäller för de kristna samfundet finns också bland muslimer i Sverige organisatorisk splittring och lärostrider. Kontroverserna gäller uttolkningen av de religiösa urkunderna, inte minst hur och huruvida man som troende ska kunna upprätthålla och praktisera islam inom olika världsliga regimer. I många avseenden känns även själva frågorna igen från såväl den allmänna svenska kyrkohistorien som de diskussioner som nu pågår runtom i Europa.

En imam är vanligtvis församlingarnas religiösa ledare. Han förrättar fredagsbönen och arbetar som själasörjare. Han är inte sällan också församlingens och enskilda medlemmars ombud och rådgivare i kontakt med myndigheter. Han kan vägleda enskilda i frågor om hur han anser att de kan leva sina liv som muslimer i Sverige. I princip är alla imamer män. Endast manliga imamer kan förrätta fredagsbönen, medan kvinnliga imamer kan leda kvinnor i bön. De flesta imamer har en religiös utbildning från universitet i länder dominerade av islamiska seder och bruk, företrädesvis från Balkan, Turkiet och Mellanöstern. Bland de 250–300 imamer som arbetar i Sverige uppbär den stora majoriteten lön från annan sysselsättning och arbetar på sin fritid som imamer. Flertalet svenska imamer har varit här i tio år eller mer.

Utredningen har tagit fasta på imamers eventuella betydelse för den kulturella integrationen av invandrare. Även om imamer uppvisar stora variationer sinsemellan när det gäller bakgrund, utbildning och tid i Sverige saknar många tillräckliga kunskaper i svenska språket, samt om svensk lagstiftning och samhällsorganisation. Det är brister som många av dem gärna vill åtgärda för att kunna spela en fortsatt roll som församlingsledare. Utan en sådan förtrogenhet riskerar de på sikt att förlora i trovärdighet, framför allt bland yngre generationer.

Utredningen konstaterar att det på kort sikt kan finnas ett utbildningsbehov av icke-konfessionell natur bland i Sverige arbetande imamer som staten skulle kunna möta. Deras betydelse som religiösa ledare och företrädare för vissa invandrare skulle därmed ges ett offentligt erkännande i paritet med andra religiösa ledare.

Men det finns ändå flera starka skäl som talar emot en särbehandling för att möta imamers utbildningsbehov, såväl av konstitutionellt, politiskt som av praktiskt slag. Ett slags statlig auktorisation av somliga religiösa ledare skulle innebära en inblandning i inre församlings- och samfundsangelägenheter som inte står i samklang med principen om statens konfessionella neutralitet. Det skulle knappast heller harmoniera med samhällets och samfundens principer om föreningsfrihet och autonomi mellan stat och organisationer. Staten skulle vidare riskera att göra imamrollen större eller till något annat än vad församlingar och muslimer förväntar sig av en imam. Det bör dock samtidigt framhållas att bara en del av landets "muslimer", i bemärkelsen människor med muslimsk kulturell bakgrund, önskar bli förknippade med islam; många har flytt från länder med totalitära styrelseskick utan demokrati och religionsfrihet. Demokratin inkluderar makten att såväl gå in i kulturer man vill vara en del av som att lämna de kulturer som man inte önskar tillhöra. Staten måste skydda sina medborgare från religiöst förtryck. Redan av det skälet är integration via imamer varken en helt önskvärd eller möjlig generell väg. Utredningen har inte heller övertygats om att det existerar vare sig några verkliga incitament att delta eller någon tillräckligt samstämmig efterfrågan på innehållet i en sådan utbildning inom målgruppen ifråga. I förhållande till andra religiösa ledare med utländsk bakgrund ter sig en särbehandling av det slaget dessutom både omotiverat utpekande och står inte heller i samklang med principen om en jämlik behandling av landets trossamfund.

I stället har utredningen stannat för att förorda att imamers vidareutbildningsbehov för att kunna verka i Sverige bör tillgodoses inom det generella utbildningssystemet, omfattande såväl Sfi-utbildning som utbildning i språk och samhällskunskap vid landets folkbildningsinstitutioner, högskolor och universitet, där det för övrigt övervägs flera initiativ riktade specifikt mot imaner. Mynigheter och institutioner inom bland annat sjukvård, socialtjänst, skola och kriminalvård som har behov av specialutbildade imamer med särskilda uppgifter bör själva tillgodose dessa inom ramen för principen om likabehandling.

På lång sikt kan man rimligen anta att imamer i Sverige i växande utsträckning kommer att rekryteras bland dem som efter uppväxt och skola i Sverige skaffar sig akademisk, teologisk utbildning vid några av de talrika utländska utbildningsinstitutionerna. Kanske väljer de i stället att, som kristna fria trossamfund gjort, bygga upp egna utbildningsinstitutioner som konfessionella komplement till de statliga lärosätenas religionsvetenskapliga utbildningar.

För övrigt menar utredningen att principerna om likabehandling respektive konfessionell neutralitet också talar för religionsvetenskapliga utbildningar som är öppna för en mångfald av religion och kultur liksom för kritiska religionsvetenskapliga perspektiv. På så sätt kan inte bara imamers utan alla slags ledares, lärares och medborgares utbildningsbehov inom de områdena bäst tillgodoses. Sådana universitet och högskolor som präglas av mångkulturalism torde ha goda möjligheter att främja religionsmöten och kulturella dialoger som, oberoende av kön, etnicitet, klass och syn på religion, utvecklar alla medborgares uppslutning kring våra grundlagsskyddade värden om "respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet" (1 kap 2 § Regeringsformen, RF). Att det globaliserade svenska samhället är mångkulturellt betyder med andra ord inte att staten ska utplåna sina etiska referensramar genom att acceptera en total värderelativism.

Ett mångkulturellt samhälle handlar inte heller bara om värden och åsikter utan också om makt och jämlikhet för att alla ska kunna påverka sina liv och i praktisk handling vara med om att utforma samhället: "Det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden ..." (1 kap 2 § RF). En fortsatt utveckling av den generella välfärdspolitiken framstår som det mest verkningfulla instrumentet för att öka jämlikheten mellan människor och därigenom undanröja socialt, ekonomiskt och politiskt utanförskap.

